

Zbornik Instituta za kriminološka
i sociološka istraživanja
2019 / Vol. XXXVIII / 2 / 19-34
Originalni naučni rad
Priljeno: 30. septembra 2019. godine
UDK: 316.647.8/.82:314.151.3-054.73

MIGRACIJE, STRAH, PREDRASUDE I MANIPULACIJE

Jovan Ćirić*
Sudija Ustavnog suda Srbije

Nikola Drndarević*
Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

U današnjim vremenima tema migracija je posebno aktuelna ne samo u Srbiji, već u čitavoj Evropi. Tako se i autori ovog članka bave ovom problematikom. O migracijama se može pričati sa različitim aspektata: pravnog, sociološkog, ekonomskog, demografskog, a Ćirić i Drndarević u ovom članku analiziraju psihološku stranu teme o migrantima i migracijama. Autori govore o terminu "varvari", terminu koji je tradicionalno u upotrebi i koji govori o rasističkim predrasudama koje postoje u zapadnoevropskoj civilizaciji. Autori takođe govore i o istorijatu izgradnje različitih zidova kojima su se različite imperije branile od nepoželjnih došljaka, varvara. U prvom planu njihovog rada nalaze se strahovi i predrasude, prvenstveno kao psihološki fenomeni, ali i fenomeni koji imaju vrlo izraženo socijalno, pa i političko i pravno značenje. Strah od nepoznatih ljudi, ali i nepoznatih kultura, tj. nepoznatih migranata sami po sebi imaju vrlo veliki sociološki, kriminološki i politički značaj. Važnost predrasuda, posebno njihovo socijalno značenje je takođe nezaobilazni deo članka. Podela na "nas" i "njih", strah od nepoznatog, od varvara i terorista, predrasude, otvara prostor za olakšanu medijsku manipulaciju. Nekoliko primera medijskih manipulacija karakterističnih za anti-srpsku medijsku histeriju devedesetih godina XX veka su prikazani u članku. Pomenuta manipulacija i histerija zasnivala se na odgovarajućim psihološkim i političkim obrascima, od kojih su mnogi karakteristični i za današnji tretman migranata, odnosno tretman

---

* E-mail: jovan.ciric@ustavni.sud.rs

* E-mail: thanness@gmail.com

varvara i terorista, odnosno za to kako su migranti doživljavani i tretirani u zapadnoj javnosti.

KLJUČNE REČI: migranti / varvari / teroristi / strah / predrasude / manipulacije / anti-srpska medijska histerija

UVOD

Teško da se danas uopšte može zamisliti neka tema koja je u većoj meri višeznačna, multidimenzionalna od teme migranata i migracija. O migrantima i migracijama se može govoriti u striktno pravnom smislu, a to će reći kroz pravo na azil i pitanje kako je to pravo regulisano u različitim međunarodnim dokumentima, odnosno kako je to pravo regulisano u pojedinim državama, u pojedinim pravnim sistemima. Tu su naravno i pitanja prava deteta, jer među migrantima ima veoma mnogo dece. Ne može se mimoći ni geopolitički aspekt ove teme, ali, kada je reč o migracijama, treba konstatovati da je to i vrlo izrazita sociološka tema, a u okviru toga posebno kriminološka tema. Međutim, migracije su u još većoj meri ekonomska tema. Jer, neujednačeni ekonomski razvoj na globalnom nivou u najvećoj mogućoj meri uzrokuje migracije od siromašnog "juga" ka bogatom "severu". Istovremeno, to je i zanimljivo demografsko-ekonomsko pitanje prvenstveno za taj isti razvijeni, bogati "sever", kome danas u značajnoj meri nedostaje mladog, a radno sposobnog stanovništva, prevashodno onog stanovništva koje će uplaćivati doprinose u zdravstvene i naročito penzione fondove. Iako sama Angela Merkel ističe da koncept "multikulturalizma" nije uspeo,¹ upravo je ona ta koja je veoma benevolentna po pitanju prihvata migranata, a sve u smislu "podmlađivanja" nemačke nacije, stanovništva, putem "uvoza" mladih ljudi, mladih radnika. Migranti su dakle dobrodošli u Nemačku, kao radnici koji će doprineti ekonomskom razvoju i održivosti nemačkog razvoja i privrede. Međutim, ostaje pitanje – problem njihovog uklapanja u nemačko i ostala evropska društva, odnosno pitanje multikulturalizma i druga identitetska pitanja. Sve su to u prvom redu psihološke teme, koje se vezuju za rasizam, strahove, predrasude i manipulacije.

1. VARVARI OD ANTIKE DO DANAS

Pre nego što na bilo koji način analiziramo temu koja je u poslednjih nekoliko godina veoma aktuelna, a to je tema migranata i migracija, trebalo bi se vratiti u antička vremena, kada su stari Grci "uveli" u javnu upotrebu pojam varvara. Oni su naime sve one koji nisu bili iz njihovog kulturnog kruga, koji nisu govorili njihovim jezikom i koji nisu poznavali i prihvatili njihove bogove, kao i običaje, jednostavno

---

¹ 16. oktobra 2010. godine Angela Merkel je na jednom skupu podmlatka njene partije, izjavila da je koncept multikulturalizma propao. Džordž Fridman u članku "Nemačka i propast multikulturalizma", dostupno internet adresi: www.nspm.rs/savremeni-svet/nemacka-i-propast-multikulturalizma.html

označavali kao "varvare",² što je uvek imalo pežorativno značenje. Danas se više ne upotrebljava toliko često termin "varvari", ali se zato govori o "sukobu civilizacija",³ koji na drugi način opisuje gotovo to isto, a što naročito dolazi do izražaja u danas aktuelnim razmatranjima fenomena terorizma. U pitanju je dakle klasična podela na "nas" i "njih", njih koji dolaze iz druge religije, kulture i civilizacije i pokušavaju da unište "nas", "našu" religiju, kulturu, civilizaciju i naš način života.⁴ Daleko od toga da treba prenebregavati opasnosti od terorizma, pa tako i činjenicu da se znatan broj terorista zaista regrutuje sa prostora sa kojih dolaze današnji migranti, ali mi želimo samo da kažemo da kada se govori o terorizmu u tome ima veoma mnogo preterivanja i pojednostavljivanja, kao i relativizma, tako da se svi oni koji nisu kao "mi" sagledavaju kao varvari, ili kao teroristi. Tako se eto dogodilo da su se između starogrčkog pojma varvara i današnjeg pojma terorista, smestili mnogi vekovi, ali i mnogi zidovi, koji su imali svoje posebno značenje u istoriji, pa ga na neki način imaju i danas.

Današnji zid između Mađarske i Srbije, kao i zid između SAD i Meksika, odnosno zid između Izraela i palestinskih teritorija, nameće čitav niz različitih pitanja, paralela i asocijacija na neka davna vremena i neke druge zidove koji su postojali u istoriji, a koji su bili podignuti pre svega iz straha, ali ponajviše sa ciljem da se sopstveni građani zaštite od nadolazećih stranaca, "varvara"⁵ Moglo bi se međutim reći da je podizanje zidova obično bio nagoveštaj skorog propadanja odgovarajuće civilizacije – imperije. U tom kontekstu, treba pomenuti i misao koja je u časopisu "National Geographic", stajala na početku članka koji govori o zidovima koji su čuvali Rimsko carstvo, a to je da su "Rimski granični zidovi bili početak kraja imperije".⁶

Jednostavno rečeno, prošle, ali i današnje imperije energično su čuvale svoje granice, ali i svoj sopstveni strah, zidinama, kulama, vojnim posadama i raznim drugim preprekama.⁷ Sredstvo za osvajanje i zaštitu osvojenih teritorija bio je "limes", koji je razdvajao Rimljane od varvara, starosedeoce od nomada, zakone od samovolje, a "limes" se pružao od severne Engleske, preko Belgije, duž Dunava do južne Nemačke, pored Osijeka, Novog Sada, Beograda do Crnog mora i Dnjestra.⁸ Treba pomenuti da i najznamenitija knjiga o propasti Rimske imperije,⁹ započinje sa pričom o Hadrijanu i Antoninu, koji su između ostalog, poznati i po izgradnji zida (zidova) u Velikoj Britaniji. Hadrijan je bio taj koji je posebnu pažnju posvećivao uzdizanju odbrambene sposobnosti Carstva, što je značilo stvaranje odbrambenih utvrđenja i pograničnih linija, a to je uključivalo i gradnju zida u Velikoj Britaniji, čiji

---

² Predrag Vukasović; *Od Troje do Termopila – kako su stranci postali varvari*; Beograd, 2012.

³ Semjuel Hantington; *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka*; (prevod sa engleskog), Podgorica, 1998.

⁴ Jovan Čirić; *Teroristi – oni i mi*; "Politika nacionalne bezbednosti" godina VII broj 1/2016, str. 13-29

⁵ Upravo taj izraz "barbari" ("varvari") upotrebio je i Zoran Milanović nekadašnji Premijer Hrvatske, rekavši da "Mađarska gradi zid prema varvarima, prema Srbiji" (dostupno na internet adresi www.kurir.rs/vesti/politika/potpuno-ludilo-milanovic-srbi-su-varvari-clanak-1947473)

⁶ ngm.nationalgeographic.com/2012/09/roman-walls/curry-text

⁷ Ilija Babić; *Evropa – pojam i ideje o ujedinjenju*; "Strani pravni život" br. 1-3/2006, str. 94

⁸ *Ibidem*.

⁹ U pitanju je knjiga znamenitog britanskog istoričara Edvarda Gibona; "Opadanje i propast rimskog carstva"; (prevod na srpski), Beograd, 2003.

ostaci danas predstavljaju turističku atrakciju.¹⁰ Hadrijanov nasljednik, Antonin Pije, je severno od tog Hadrijanovog zida, podigao još jedan, novi bedem, koji je trebalo da brani rimsku granicu od novih upada.¹¹ U Zapadnoj Evropi je 208. godine nove ere, Septimije Sever preduzeo mere za jačanje rajnske i dunavske granice, kao i da obnovi Hadrijanov zid.¹² Da li je rimsko carstvo u tome uspelo? Odgovor je naravno negativan, jednostavno zato što zidovi i samoizolacija, ma kako to u prvi mah izgledalo, nikada nisu pravo rešenje.

Tako je dakle pred kraj starog veka, pred novu eru, započeta izgradnja tzv. limesa, koji su nastali u mnogim delovima Rimskog carstva, a koji su se sastojali od sistema graničnih puteva, kula za osmatranje i odgovarajućih utvrđenja, bedema od zemlje, ili kamenja.¹³ Limes je bio kombinacija prirodnih granica, Rajne i Dunava, pustinja u Africi, ali i izgrađenih utvrđenja.¹⁴ Varvari su međutim uvek bivali jači od svih tih zidova. Zidovi nisu uspevali da zaustave sve one koji su želeli da razore rimsku imperiju, isto kao što ni novovekovni "berlinski zid" nije uspeo da spase sovjetsku imperiju, već je na neki način bivalo obratno - podizanje zidova bio je simptom unutrašnjih, prvenstveno kulturoloških i ideoloških slabosti imperije, a možda prvenstveno straha, koji je vladao unutar zidova, unutar imperije. Sudbina zidova, od kineskog do berlinskog zida jeste u tome da danas oni predstavljaju turističku atrakciju,¹⁵ ali na neki način i da govore o većitom strahu od varvara, od onih varvara koji su nekada osvajali Rimsko carstvo, do onih varvara koji danas osvajaju carstvo Evropske unije. Zidovi su dakle uvek bili izraz straha, straha od varvara koji dolaze. Tako se ispostavlja da je strah ono osnovno što karakteriše gledanje na nekadašnje varvare, današnje teroriste, ili isto tako današnje migrante.

2. STRAH OD NOVOG I NEPOZNATOG

Svaki je zid na vrlo direktan način simbol straha, straha od drugih i drugačijih, straha od nepoznatih, straha od svega onog što se nalazi sa druge strane zida. Moglo bi se pri tome reći da je strah sasvim prirodni instikt, prirodno osećanje svakog čoveka, isto kao što bi se moglo reći da je čovek po prirodi stvari konzervativan, pre svega po tome što svaki čovek, ili bar najveći broj ljudi, voli uobičajene rutinske procedure i aktivnosti. Svaka novost i sve što mu je nepoznato, remeti ga (prosečnog čoveka) u njegovoj ustaljenoj rutini. Strah od nepoznatog je dakle nešto što je veoma rasprostranjeno, a to znači i strah od nepoznatih ljudi, jer se ti nepoznati ljudi doživljavaju kao pretnja, kao neko ko će se prema nama odnositi neprijateljski.¹⁶

Prevažodno se ovde radi o strahovima od nepoznate kulture i navika koje sa sobom ti ljudi donose, ali se radi takođe i o strahovima od kriminala koji oni čine, a po sistemu "došli su da siluju naše žene". Tada samo jedan eventualni pojedinačni

¹⁰ N. A. Miškin; Istorija starog Rima, (prevod sa ruskog), Beograd, 2005. str. 427-428

¹¹ N. A. Maškin, op.cit. str. 432

¹² N. A. Maškin, op.cit. str. 505

¹³ <http://sh.wikipedia.org/wiki/Limes>

¹⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Roman_military_frontiers_and_fortifications

¹⁵ Kineski zid pre svega

¹⁶ www.iza-ogledala.com/strah-od-nepoznatog

slučaj, može u prepričavanjima i naročito medijskim prikazivanjima i preuveličavanjima, da naraste na opštu pojavu koja dalje samo povećava strah. Tu je i eventualni strah od bolesti koje migranti sa sobom donose iz Afrike ili Azije, a tu je, možda i ponajviše, strah od terorizma, jer se migranti iz arapskih, muslimanskih zemalja u zapadnom svetu percipiraju kao potencijalni teroristi. Pitanje koje se može postaviti jeste i pitanje da li ulaskom u Srbiju s izbeglicama može da stigne i politička borba između raznih izbegličkih i imigrantskih grupa?¹⁷ Ovde se na primer može raditi o sukobima između sunita i šiita, o sukobima o kojima se u Srbiji, pa i u čitavoj Evropi veoma malo zna. Neznanje je naravno po prirodi stvari uzrok većine strahova, pa i onoga što se još od antičkih vremena naziva ksenofobija. Taj fenomen ima negativno značenje, a manifestuje se kao strah i nepoverenje prema strancima, njihovim običajima, vrednostima i navikama, a što se sve manifestuje u predrasudama, rasizmu i šovinizmu. Na ovom mestu bi trebalo ukazati na stav jednog američkog istoričara da rasizam, kada je reč konkretno o Evropi, uopšte nije nikakva marginalna pojava, već osnovni element čitavog evropskog kulturnog razvoja.¹⁸ Naravno, u svemu tome, odnosno u širenju strahova, ksenofobije, rasizma i šovinizma, ima veoma mnogo manipulacija od strane medija.

Te manipulacije se zasnivaju na predrasudama i neopravdanim generalizacijama.¹⁹ Za takve predrasude i uverenja uglavnom ne postoje razložni osnovi, ali se te predrasude i uverenja uporno održavaju uprkos svim razlozima koji mogu govoriti protiv njihovog održavanja.²⁰ Međutim, istina je i to da je samo neznatan broj ljudi oslobođen svake vrste predrasuda, a pre svega zato što je samo mali broj ljudi oslobođen strahova. Neki istraživači govore o, na primer, strahovima i predrasudama prema osobama zaraženim HIV virusom i u tom smislu govore i o brojnim empirijskim istraživanjima sprovedenim među zdravstvenim radnicima, istraživanjima koja pokazuju, da čak ni medicinari nisu oslobođeni svih predrasuda i strahova u ovim slučajevima.²¹ Može se međutim reći da je strah od osoba zaraženih HIV virusom donekle ipak razumljiv i objašnjiv, iako je notorna istina da običan, normalan kontakt, u smislu rukovanja sa HIV-pozitivnom osobom, uopšte nije opasan. No, ako je tako kada se radi o HIV-u, o čemu se ipak mnogo više zna, šta tek reći o eboli, lepri, kugi, koleri, velikim boginjama i drugim bolestima o kojima se vrlo malo zna i koje u široj javnosti izazivaju veliki strah, osim što se zna da dolaze iz onih krajeva iz kojih, u najvećoj meri dolaze i današnji migranti. Zar već to ne bi mogao da bude dovoljan razlog za širenje straha?

Tu je međutim i strah od promene verskog i kulturnog identiteta određene sredine, odnosno strah od drastične promene etničkog sastava, demografske strukture tih društava i država. U pitanju je strah da Beč, Budimpešta, Prag ili Berlin više neće biti ono što su u turističkom, ali i svakom drugom smislu oduvek bili. Kapuciner, zaher

---

¹⁷ Miroslav Lazanski; Strah od stranaca; dostupno na: www.politika.rs/sr/clanak/335867/Pogledi/Strah-od-stranaca

¹⁸ Džordž L. Mos; Istorija rasizma u Evropi; (prevod na srpski), Beograd, 2005. str.255

¹⁹ Moglo bi se reći da su predrasude vrste generalizovanih stavova.

²⁰ Nikola Rot; Osnovi socijalne psihologije; Beograd, 2009. str. 491

²¹ Alan O'Rourke; Dealing with Prejudice; "Journal of Medical Ethics", 2001; 27, pp. 123-125. doi: 10.11.36, dostupno na internet adresi jme.bmj.com/content/27/2/123/abstract

torta, novine na trsci i raspevani Štrausovi valceri, pre svih "Na lepom plavom Dunavu".²² U tom smislu neka istraživanja pokazuju da je danas Muhamed već peto najpopularnije ime u Beču,²³ a slično je i u Berlinu, odnosno Nemačkoj.²⁴ Da li će ti "muhamedi" prihvatiti lokalne običaje i kulturne modele ponašanja? Ovo je uistinu izuzetno dobra ilustracija za Hantingtonovu priču o "Sukobu civilizacija", ali je takođe i priča o strahovima lokalne zajednice starosedelaca, od došljaka koji ne slušaju istu muziku i ne ponašaju se onako kako su starosedeooci oduvek navikli. Oni će svoja jela pripremati na loju, oni će svoje žene drugačije oblačiti, a slušaće muziku za koju su karakteristični neki drugi tonaliteti i "nazalno" pevanje, što će kod uplašanih domaćina izazivati dodatni strah. Pitanje migracija nije samo pitanje strahova, već je ono u dobroj meri i jedno estetsko pitanje.

Osim straha od nepoznatih zaraznih bolesti i straha od nove muzike i novih običaja, kao i novih religija, kada je reč o strahu od migranata, dominantan je, ili može se reći najdominantniji je strah od terorizma. Međutim, moglo bi se reći da je strah od terorizma u značajnoj meri, ako ne baš isfabrikovan, a ono preuveličan, te da se tu radi o nekoj vrsti dvostrukih standarda i manipulacije napravljene od strane zapadnih medija. Ovde, našu pažnju zaslužuje makar samo jedna činjenica, koja je vrlo signifikantna. Naime, prema iračkim obaveštajnim podacima, "Islamska država" je 2014. godine raspolagala imovinom od 2 milijarde dolara, što je zaista vrlo respektabilno, a neke grupe te iste "Islamske države" održavaju veze sa međunarodnim bankarskim sistemom.²⁵ I uopšte, čak i bez tih iračkih obaveštajnih izvora, može se postaviti kao sasvim logično pitanje odakle "islamskoj državi" novac za rat i akcije koje ona preuzima. Svaki rat košta, ima svoju cenu, makar samo kada je reč o oružju i municiji, pa se kao sasvim logično postavlja pitanje odakle taj novac, iz kojih izvora i uz čiju prećutnu saglasnost? Ovde i na ovom mestu mi se naravno moramo podsetiti "Oslobodilačke vojske Kosova". Na samo nekoliko meseci, ili čak i nedelja pre početka bombardovanja Jugoslavije 1999, ta organizacija je od strane zvaničnika i institucija SAD, bila proglašavana za terorističku organizaciju, ali je, čim je počelo NATO bombardovanje, ta organizacija bila tretirana sasvim drugačije.²⁶ To na najbolji mogući način ilustruje svu relativnost čitavog fenomena terorizma. Teroristi su kako kad politički zatreba - nekada su borci za slobodu, a nekada gnusni teroristi, koji izazivaju opšti strah. I da se vratimo na priču o "varvarima". I tu se radi o sasvim relativiziranom pojmu, gde smo "mi" uvek vrlo civilizovani, a "oni" su uvek i samo varvari. Treba u tom smislu citirati ono što je rekao znameniti britanski dramski pisac i Nobelovac Harold Pinter. On je rekao sledeće: "Kada je bomba puna eksera eksplodirala u jednoj ulici u centru Londona, premijer Bler je to opisao kao varvarski čin, a kada su kasetne bombe po srpskim gradovima decu presecale na pola, nama je rečeno da je takav čin preduzet u ime borbe civilizacije sa

---

²² Sve je to simbol onoga što se u političkom i kulturološkom smislu naziva "Mittel Europa", a što ima svoju nesumnjivu privlačnost i diskretni šarm. Istine radi treba reći i to da ta ista Srednja Evropa označava ne samo to, već i Dahau i Aušvic, kao i sve ostalo što ide uz to.

²³ <https://rs-lat.sputniknews.com/zivot/20171121113516659-mohamad-imeaustrija.popularnost/>

²⁴ <https://rs-lat.sputniknews.com/evropa/201905041119672250-muhamed-nemacko-popularno-ime/>

²⁵ Miroslav Stevanović; Međunarodni pravni problemi oružanog suprotstavljanja terorističkoj grupaciji "Islamska država" u Siriji; "Pravni zapisi", 2/2015. str. 287-288.

²⁶ Jovan Ćirić; O fenomenu kosovske mafije; "Sociološki pregled", 1/2006, str. 33-56

varvarstvom".²⁷ Jednostavno rečeno, bez obzira što među "njima" (migrantima) ima i lekara i inženjera i mnogih drugih, koji nama, našoj privredi i društvu mogu biti od pomoći, za "nas" su "oni" uvek, jedino i samo varvari, teroristi, migranti.

Ne želimo mi da tvrdimo da opasnost od terorizma realno ne postoji. Hoćemo u stvari da kažemo nešto sasvim suprotno - opasnost od terorizma realno postoji, to uopšte nije sporno, ali je pitanje u kojoj i kolikoj meri, te da li se u svemu tome preteruje i manipuliše, te da li se "mi" uvek prikazujemo samo kao žrtve, a "oni" kao bezdušni teroristi i kriminalci. Čini se da nigde kao kada je reč o terorizmu ne izbija u prvi plan postmodernistički relativizam. Ponekad se zapravo čini da se sa strahom od terorizma, a slično je i sa strahom od kriminala, vrlo svesno i uspešno manipuliše. Uvek je potrebno postojanje nekog neprijatelja, nekog ko će ujediniti "nas" unutar zidina, proziv "njih" (varvara, migranata, terorista) izvan zidina. Neprijatelj je dobar da bi smo se ujedinili,²⁸ ali isto tako i zato da bi smo doneli odgovarajuće zakone i preduzeli mere koje inače ne bi mogle da budu tako lako preduzete i prihvaćene od strane najšire javnosti u "normalnim" vremenima u kojima strah ne dominira javnim diskursom. Najbolji primer za to su zakoni koji su bili doneti u SAD nakon događaja od 11.septembra, kada je u opštoj panici i euforiji donet čitav set izuzetno nedemokratskih zakona. Formirane su na primer tada vojne komisije koje su u čitavom nizu slučajeva preuzimale ingerencije redovnih sudova.²⁹ Strah, strah od neprijatelja, koji se može preobući nekad u teroriste, nekad u migrante, zgodan je dakle izgovor za svaku vlast da posegne za merama koje inače ne bi mogla, pa ni smela da preduzima u redovnim uslovima. Problem je međutim u tome što se taj strah, čak i kada brzo prođe, lako preoblikuje u predrasude koje onda ostaju ako ne baš trajno, a ono bar za jedan duži vremenski period.

3. STRAH I PREDRASUDE

Predrasude su uvek povezane sa neznanjem i strahom. U tom je smislu zaista tačno kada se kaže da češći i brojniji kontakti između različitih grupa ljudi, smanjuju neznanje (nepoznavanje) predrasude, strahove, pa i međusobnu mržnju, odnosno različita krivična dela.³⁰ Kada govorimo o predrasudama, ne može se zaobići klasično delo iz te oblasti, delo koje je 1954. napisao američki psiholog Gordon Olport (Gordon Allport), "The Nature of Prejudice".³¹ Definicija predrasude koju je on formulisao smatra se neprevaziđenom: "predrasuda je prezriv ili neprijateljski stav prema jednoj osobi koja pripada nekoj grupi, a taj neprijateljski stav je formiran

---

²⁷ Mitropolit Amfilohije Radović; Ljetopis novog kosovskog raspeća – dnevnički i drugi zapisi, knjiga prva, mart-avgust 1999. Cetinje 2011, str.35

²⁸ Kosta Čavoški; O neprijatelju; Beograd, 1989. str. 56

²⁹ O tome Vesna Čorić; Nove metode u suzbijanju terorizma u SAD nakon 11.septembra; "Strani pravni život", 1-3/2006.

³⁰ Linda, R. Tropp; Thomas, F. Pettigrew; - Relationships Between Intergroup Contact and Prejudice Among Minority and Majority Status Groups,"Psychological Science". Dostupno na internet adresi: pss.sagepub.com/content/16/12/951.short

³¹ Gordon Allport; The Nature of Prejudice – 25 th Anniversary edition, - London – Amsterdam – Ontario – Sidney. 1979

samo zato što dotični pripada toj grupi i ima osobine karakteristične za tu grupu.³² Predrasude zaista najčešće imaju jednu negativnu konotaciju i značenje,³³ ali one ipak jesu vrlo bliske velikom broju ljudi. Drugo je pitanje tu medijskih manipulacija u vezi sa predrasudama i strahovima od nepoznatog, od stranaca. Svaki čovek ima dakle neki odnos – stav, pa i neku vrstu predrasude prema nečemu, bilo čemu i to je nešto što je na neki način čak i "normalno", odnosno bar uobičajeno. Neka empirijska istraživanja potkrepljuju izvesnu normalnost predrasuda kao takvih, pa tako na primer kada su istraživači u jednom američkom gradu, ispitivali sedmogodišnju decu da li su bolja deca iz njihovog grada, ili deca iz nekog drugog grada, gotovo svi su odgovorili da su bolja deca iz njihovog, a ne nekog drugog grada, no kada su ih pitali zašto tako misle, ubedljiva većina je odgovorila da je to zato što tu drugu decu oni uopšte ne poznaju, te se tako pokazuje da kada nekoga ne poznaješ, da ga smatraš manje vrednim, te da prema njemu imaš i odgovarajuće strahove, stavove i predrasude.³⁴ Neznanje je dakle osnov svake vrste predrasuda i straha od stranaca. Jednostavno rečeno, najpre se pojavljuju neznanje i strah od nepoznatog, zatim predrasude i različiti oblici ksenofobije koji se na kraju mogu završiti i direktnim i otvorenim sukobima, napadima i zločinima mržnje prema pripadnicima tih manjinskih grupa, odnosno zločina koji nastaju kao reakcija od strane onih prema kojima postoje svi ti različiti strahovi i predrasude, ta tako dolazi do "sukoba civilizacija".

Ovde zaslužuju pažnju neki slučajevi u nekim zapadnim zemljama, pa tako na primer i slučaj "Southwark, London, England case", s početka dve hiljaditih godina. U jednoj stambenoj zgradi sa više stanova, živele su jedna belačka britanska porodica i pored nje jedna turska, useljenička porodica. Sin iz te turske porodice često je svojim komšijama Britancima lomio prozore i nanosio neke druge vidove štete na njihovoj imovini, a Britanci su na to odgovarali pretnjama i nekim drugim sličnim izlivima mržnje.³⁵ Sličan je i slučaj "Oregon US case study", koji se dogodio nakon događaja u Njujorku od 11.septembra 2001. Tada je naime jedan američki građanin, kontinuirano, iz dana u dan, svojim telefonskim pozivima uznemiravao svoje komšije muslimane, upućujući im pogrde, ali i pretnje.³⁶

Predrasude bi se u etimološkom smislu, mogle definisati kao nešto što prethodi rasuđivanju, kao verovanje ili stav kojim se podsvesno donose zaključci, čime se pre svega pravi smetnja objektivnom rasuđivanju, objektivnom zaključivanju i ocenjivanju, a sve to po sistemu da se nekoliko slučajeva uopštavaju na čitavu grupaciju. Pri svemu tome predrasude često ne moraju biti negativne same po sebi, već mogu biti i statusno neutralne. Na primer stereotip – predrasuda da su Italijani dobri pevači, ili da su Nemci vredni radnici. To samo po sebi, naročito u konkretnom slučaju nije ništa negativno, ali, najčešće može biti, odnosno jeste negativno. Na primer stereotip, predrasuda "crnci su lenji, što dokazuje činjenica da oni po ceo dan

---

³² G. Allport, op. cit. pp. 15-17

³³ Mada bi se možda moglo reći da je i to jedna svojevrсна predrasuda.

³⁴ G. Allport, op. cit. pp. 42

³⁵ Theo Gavrielides; Restorative practices & hate crimes: Opening up the debate; "Temida", no. 14, vol. 14. dec. 2014, str. 14

³⁶ Ibidem.

sede dokoni na glavnim gradskim trgovima." Ali, stvari mogu stajati i sasvim drugačije. Na primer, jedan crnac konkuriše na jedno radno mesto, pa ga na to mesto ne prime zbog podsvesne predrasude³⁷ da su crnci lenji. On onda konkuriše na drugo radno mesto, pa ga i tu dočeka ista predrasuda, pa na treće, pa na četvrto radno mesto, te mu na kraju ne preostane ništa drugo nego da zaista sedi dokon i da ne radi ništa po ceo dan,³⁸ čime se predrasuda ispunjava i krug se tu zatvara.

Kada govorimo o predrasadama i strahu od nepoznatog, od nepoznatih, stranih ljudi, onda treba reći da se taj strah multiplikuje ne samo medijskim manipulacijama, već i relativno objektivnim strahom od terorizma. Nije lako živeti u Parizu ili Londonu pored neke džamije na primer i svakodnevno viđati stotine vernika muslimana, kako dolaze u tu džamiju, a koji svojim likom i oblačenjem mogu neodoljivo podsećati na one čiji su likovi prikazivani na televiziji, a koji su osumnjičeni, ili optuženi za neke skorašnje najteže terorističke akte. Tada po sistemu "u straha su velike oči", komšije mogu učiniti neka krivična dela i pravdati se pri tome da je to bio nekakav njihov akt samoodbrane. Tada vrlo često tobožnji strah komšija, može biti neosnovano opravdanje za njih, odnosno neosnovano opravdanje za preduzimanje, nekih nimalo lakih krivičnih dela. U vezi sa svim tim, mi možemo konstatovati da ono što kaže Bertrand Rasel, zvuči zaista potpuno tačno: "strah je glavni izvor predrasude i jedan od glavnih izvora okrutnosti".³⁹ I zaista ljudi neka od najokrutnijih dela čine iz straha i to je nešto što uvek treba imati u vidu. Treba pri svemu tome imati u vidu da se strah uvek može na ovaj ili onaj način fabrikovati, odnosno da se putem propagande i različitih manipulacija kod velikog broja ljudi mogu stvarati strah i predrasude prema pripadnicima "drugih", tj. prema pripadnicima različitih, drugačijih grupa.

4. PREDRASUDE I MANIPULACIJE

Uparedo sa pojmom manipulacije, danas je u čestoj upotrebi i termin, tj. pojam "spinovanje", što opet dolazi od reči "spin", u značenju "zavrteti", pre svega "zavrteti priču". Ovde se misli na to da nekom, najčešće izmišljenom pričom treba zavrteti, tj. sludeti javnost, javno mnjenje i pridobiti ga na svoju stranu,⁴⁰ za neke dalje aktivnosti. Tako dolazimo na širok, pre svega psihološki teren reklamiranja i ubeđivanja, te ovde treba reći da je onaj koji je izmislio spinovanje, tj. reklamiranje, bio jedan psiholog, inače Frojdrov nećak Edvard Bernajs, koji je u svom slavnom eseju iz 1928 "Inženjering konsenzusa", napisao: "Ako shvatiš mehanizam i logiku na kojima se zasniva ponašanje ljudi u grupi, možeš da kontrolišeš i disciplinuješ masu po svojoj volji, a da ona toga ne bude svesna". Mnoge feministkinje danas ne znaju da običaj da žene puše u javnosti nije nastao spontano, već je plod Bernajsove

---

³⁷ Predrasude najčešće nisu svesne, nego upravo podsvesne i tu se u stvari može reći da je u tome njihova posebna snaga, jer se čovek svojoj podvesti znatno teže odupire nego svojoj svesti. Smatra se da se predrasude nalaze duboko u strukturi nečijeg karaktera i naročito u podsvesti. (Elisabeth Young-Bruehl; *The Anatomy of Prejudices*; Harvard University Press, 1998. pp. 640)

³⁸ Dušan Kecmanović; *Psihopolitika mržnje*; Beograd, 1999. str. 181

³⁹ <https://izrekeicitati.net/strah-je-glavni-izvor-predrasude-i-jedan-od-glavnih-izvora-okrutnosti/>

⁴⁰ <https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Спиновање>

invencije i reklamne kampanje, zahvaljujući kojoj je "Česterfield" utrostručio prodaju.⁴¹ Bernajs je imao brojne poštovaoce, pa među njima i Jozefa Gebelsa, koji je jednom američkom novinaru, svojevremeno, tridesetih godina, pre početka Drugog svetskog rata, rekao da je koristio Bernajsov esej "Kristalizacija javnog mnjenja".⁴² Gebels je naravno tada već postao, ali i do dana današnjeg ostao simbolom propagande, simbolom izreke da sto puta ponovljena laž na kraju postaje istina. Uostalom, svaka se propaganda, reklamiranje, manipulacija, spinovanje (a mi ovde sve te pojmove koristimo kao sinonime) zasniva na upornom ponavljanju jednih te istih stavova i tvrdnji.

Propaganda, manipulacija, ili spinovanje, kako hoćete, obično je uspješnija i delotvornija, ukoliko je neprimetnija, manje nametljiva, podsvesna, mada, kako ćemo to još pokazati, manipulacije javnim mnjenjem, naročito u političke svrhe, čak i kada nisu sofisticirane i neprimetne, nisu retke, ali što je najvažnije ni neuspešne. Ponekad se kod reklamiranja čak može raditi o podsvesnom, ali zato vrlo učinkovitom delovanju.⁴³ U vezi sa tim se može govoriti i o tzv. efektu "25. kadra", koji je pedesetih i šezdesetih godina otkrio istraživač Džejms Vajkeri. On je naime u dogovoru sa vlasnikom bioskopa, na kino-projektoru puštao kadar koji traje svega 0,003 sekunde, na kojem je pisalo "Koka-Kola" i "jedite kokice". Oko nije moglo da registruje taj "25.kadar", pošto oko registruje ono što traje 0,05 do 0,06 sekundi, međutim ovih 0,003 sekunde, taj tzv. 25. kadar, delovao je subliminalno, na podsvest i to je imalo značajnog efekta, jer je ispred bioskopa, porasla prodaja "Koka-kole" za 16, a kokica za 50 odsto. Korišćenje subliminalnog reklamiranja danas je zabranjeno, međutim, postojanje 25. kadra može se ustanoviti tek uz specijalnu aparaturu, pa je i pitanje da li se u stvarnosti takva vrsta reklamiranja ne koristi.⁴⁴

Sušтина onoga o čemu mi ovde govorimo jeste u ubeđivanju. Pitanje je kako ubediti čitaoca ili gledaoca da poveruje, odnosno istinski prihvati ono što vidi i čuje sa malih ekrana, odnosno pročita u novinama. Zamislimo u tom smislu jednog prosečnog američkog gledaoca CNN-a ili neke druge televizije, koji se umoran vrati kući sa posla, otvori konzervu piva, uključi televizor i pogleda neku emisiju vesti iz dalekog sveta: iz Azije, sa Balkana, ili sa Bliskog istoka.⁴⁵ Da li je realno očekivati da takav jedan konzument sredstava informisanja ostane imun na sve to i razmišlja racionalno, ili će, ne udubljujući se previše u čitavu stvar, poverovati svemu onome što mu je sugerisano, a najčešće po sistemu: "video sam svojim očima"? U tom se smislu zaista može reći da neznanje i socio-psihološke manipulacije tim neznanjem,

---

⁴¹ Marčelo Foa; *Gospodari medija – spin doktori i manipulacija javnošću u službi vlasti* (prevod sa italijanskog); Beograd, 2017. str. 19-20

⁴² M. Foa; *op. cit.* str. 21.

⁴³ Vans Pakard; *Skriveni ubeđivači*; prevod sa engleskog, Beograd, 1994. str. 75-88

⁴⁴ O svemu tome, Sergej Kara-Murza; *Manipulacija svešću*; (prevod sa ruskog); Beograd, 2011. str. 72

⁴⁵ Moglo bi se govoriti o potrošačko-konformističkoj nezainteresovanosti prosečnog građanina koji zaista ima visok standard i živi lepo i udobno i ne želi da se uzbuđuje zbog nečega što se dešava u nekakvoj dalekoj zemlji, niti da se zamera svojoj sopstvenoj vladi kojoj duguje zahvalnost za prosperitet i relativno visok standard, čak i onda kada u principu ne odobrava bombardovanje. (Jovan Ćirić; *NATO agresija na Jugoslaviju – sedam pitanja i sedam odgovora na moralno-psihološke, socio-ekonomske i pravno-političke dileme*, Beograd, 1999. fusnota 325, str. 136)

kao i manipulacije različitim propagandnim tehnikama,⁴⁶ imaju vrlo veliki socio-psihološki, u stvari politički značaj.

Kao što nijedan čovek nije imun na strah i predrasude, isto se tako može reći da nijedan čovek danas nije imun na propagandu i različite psihološko-propagandno-političke tehnike ubeđivanja, ili spinovanja, odnosno moglo bi se takođe reći i "ispiranja mozga". Imajući sve to u vidu, ovde treba reći da je sam izraz "propaganda", prvi put upotrebljen u jednom sasvim ne-ekonomskom smislu, još 1626. godine, kada je Rimska kurija katoličke crkve osnovala posebno odeljenje pod nazivom: "*Sacra congregatio Christiano nomini propaganda*", čiji je cilj i svrha bila širenje katolicizma.⁴⁷ Propaganda danas ima višestruko psihološko značenje, a možda posebno kada je reč o ratovima. Ako i kada je neprijatelj, ili možda bolje reći "onaj drugi" (stranac – varvarin – terorista) zastrašujući, odnosno neko koga se (ne)opravdano treba plašiti i zazirati od njega, onda to pre ili kasnije podrazumeva da se protiv takvog neprijatelja, tog drugog, mogu i moraju preduzeti odgovarajuće mere i aktivnosti. Mogu se podizati zidovi, ili se mogu podizati logori kao u slučaju Gvantanamo na Kubi, ako se javnost pripremi na sve to i ubedi na odgovarajući način, sve će biti (izgledati) sasvim legitimno.

Smatra se da su prve mere ratne propagande preduzimane od strane Britanaca za vreme Prvog svetskog rata, nakon što su Nemci okupirali Belgiju.⁴⁸ Naravno, prirodni pratilac, ili čak preteča svih ratova uvek su psihološko-propagandne pripreme.⁴⁹ U tom smislu, glasine o torturama, silovanjima, ubistvima one druge strane prenose se u frenetičnom maniru, kao da treba da pruže alibi za neke buduće odlučne akcije, za sopstveno nasilje i psihološki ubrzaju osvetu.⁵⁰

Propaganda, spinovanje, ili kako mi to ovde zovemo manipulacije, imaju za osnovni cilj da ubede najveći broj ljudi, najveći broj "nas", da su svi "oni" drugi opasni, opasni zato što su druge boje kože, zato što dolaze iz druge kulture, zato što imaju drugačija imena, slušaju drugačiju muziku, imaju drugačije navike, veruju u drugačije bogove. Oni su opasni zato što su varvari, zato što su teroristi, zato što su došli da žive na naš račun, zato što... Pokazuje se da manipulacije, spinovanja, propaganda, danas mogu sve, naročito kada je reč raspirivanju strahova i predrasuda, pre svega predrasuda prema drugim narodima. Da je to tako jedan od najboljih primera je anti-srpska propagandna histerija iz devedesetih godina XX veka.

Kada je u pitanju anti-srpska manipulacija i spinovanje treba pomenuti još 1915. godinu i nemačkog istoričara Majnekea koji je govorio da Nemci sa užasom okreću

⁴⁶ Sergej Kara-Murza; Manipulacija svešću; (prevod sa ruskog); Beograd, 2011. str. 72

⁴⁷ Zoran Slavujević; Biblija i propaganda; Beograd, 2006, str. 10

⁴⁸ U pitanju je klasična ratna propaganda, koja je važan faktor u podizanju borbenog morala za rat protiv "tih drugih", protiv neprijatelja. Jedan od prvih primera za tako nešto je britanska propaganda protiv Nemaca za vreme Prvog svetskog rata o strašnim nemačkim zločinima u Belgiji. (Aleksandar Jazić; Propaganda u Velikoj Britaniji prema domaćem stanovništvu na početku i tokom Prvog svetskog rata; u "Sto godina od početka Prvog svetskog rata – istorijske i pravne studije", priredili Jovan Čirić i Miroslav Đorđević; Beograd – Andrićgrad, 2014. str. 491-500) Nemce je trebalo predstaviti kao grozne ljude, koji ubijaju bebe i koji izazivaju strah, pa samim tim i mržnju. Mnogo godina kasnije to će sve biti dovedeno do savršenstva, naročito kada je reč o anti-srpskoj medijskoj histeriji, a o čemu ćemo još posebno govoriti.

⁴⁹ Leposava Kron; Rat i kolektivno ponašanje; Beograd, 2008. str. 74

⁵⁰ Leposava Kron, op. cit. str. 38.

glavu od prizora strahota koja su skrivili Srbi, pri čemu on naravno ne govori ni jednu jedinu reč o zločinima koje su Austrougari i Nemci činili nad Srbima u Mačvi.⁵¹ Treba ovde pomenuti i jedan izvod (citat) iz knjige Lorensa Darel. Lorens Darel je poznat kao autor knjige, romana "Aleksandrijski kvartet". Darel je 1949. godine bio ataše za štampu u britanskoj ambasadi u Beogradu. U svojoj knjizi "Duh mesta", on je o Beogradu i Srbiji napisao i sledeće: "Ovo je uparložena i grozna policijska država. Imaćemo prijatno zadovoljstvo da ovom tupavom narodu pomažemo i ohrabrujemo ga u nastojanjima da sruši svoju ideološku Palatu uživanja. Posle ove prljave i vlažne prestonice Beograda i njegovih glupavih žitelja, Sarajevo je bilo praznik za oči."⁵²

Krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina, stvar se pojačava - Srbi su kao narod, kao grupacija, bili potpuno satanizovani, a što je sve bila samo dobra medijska priprema budućih događanja.⁵³ U spinovanju, tj. zavrćivanju ili sluđivanju javnog mnjenja koriste se sva dopuštena i nedopuštena sredstva, pa tako i najbesmislenije lažne priče. "Jeruzalem post" 3.12.1992. prenosi svedočenje desetogodišnje Anise iz Tuzle da su Srbi mučili i masakrirali civile u njenom gradu. Međutim, Tuzla nikada nije bila u rukama Srba.⁵⁴ Kristijana Amanpur 22.12.1992. izveštava na CNN-u, da dok ljudi u Sarajevu umiru od gladi, Srbi u Kiseljaku žive u izobilju. Međutim, Kiseljak je bio u rukama hrvatske vojske.⁵⁵ "Daily Mirror" 4.januara 1993. prenosi izveštaj člana nemačkog Bundestaga Stephena Swarza da je čuo priču od jednog hrvatskog lekara iz Bosanskog Broda da je jedna Bosanka navodno umrla pri pokušaju da porodi psa čiji su fetus srpski lekari njoj usadili u utrobu. ⁵⁶ Poljski dnevnik "Żiće Varšavi", je februara 1994. objavio sledeće: "Srbi jedino razumeju jezik sile",⁵⁷ a Helmut Kol je takođe vrlo direktan, kada je početkom 1998. izjavio i to da "Srbi treba da se podave u sopstvenom smradu",⁵⁸ slično kao i njegov ministar Kinkel, koji je 27.05.1992. izjavio da "Srbe treba naterati da kleče".⁵⁹ Tamara Honar iz Ženeve, nije svakako tako značajna ličnost, kao ove koje smo do sada citirali, ali, njena izjava, koja je u rubrici "Pisma" objavljena u listu "The European" od 5. oktobra 1998, više je nego ilustrativna "Srbi su narod parija – trule jabuke u buretu Evrope. Oni moraju da budu neutralisani."⁶⁰

Daniel Kohn – Bendit, crveni Deni, vođa studenata u Parizu 1968, a nakon toga, istaknuta ličnost nemačkih "Zelenih", u berlinskom dnevniku "Die Tageszeitung" 20. aprila 1994. zapisao je i ovo: "Prva stvar je da bi NATO trebalo da bombarduje Pale. Bombardovanje bi nesumnjivo imalo užasne posledice. Ali ja ne verujem da bi

---

⁵¹ Slobodan Vuković; Etika zapadnih medija; Sremski Karlovci – Novi Sad, 2009, str. 111-112

⁵² Lorens Darel; Duh mesta; (prevod na srpski) Beograd, 2006.

⁵³ Bojan Dimitrijević; Od medijskog stereotipa do vojne intervencije, "Vojno delo" 2/1999.

⁵⁴ Emil Vlajki; Demonizacija Srba – zapadni imperijalizam, njegovi zločini, sluge i medijske laži (1991-2013); Beograd, 2013, str. 341

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Ibidem, str. 342

⁵⁷ Zoran Petrović- Piroćanac, Izbrisati srpski virus, Beograd, 2002. str. 43

⁵⁸ Ibidem, str. 61

⁵⁹ Ibidem, str. 22

⁶⁰ Ibidem, str.76

slepilo srpske populacije i srpske armije izdržalo pred takvom predstavom odlučnosti”.⁶¹

Frankfurter Allgemeine Zeitung je 18. januara 1992. napisao da Srbiji nema mesta u zajednici civilizovanih nacija.⁶² Opet ta stara priča, stereotip o civilizaciji i varvarima. Takođe treba pomenuti i američkog senatora, a kasnijeg potpredsednika SAD, Džozefa Bajdena, koji je izjavio je da su Srbi ubice beba,⁶³ dok Njujork Tajms avgusta 1992. direktno kaže i to da "srpska zlodela predstavljaju paralelu sa nacističkom Nemačkom".⁶⁴

Sasvim je bizarno ono što je "BBC world" 1993. izveštavao, a to je da srpski snajperisti za svako ubijeno dete bivaju plaćeni po 2.700 franaka.⁶⁵ Nemački list, Sudeutsche Zeitung 25 septembra 1990. godine piše da je Srbin najčešće zao, prljav, podbuo čovek, kome iz raskopčane košulje vire maljave grudi.⁶⁶

Priča o anti-srpskoj medijskoj kampanji i histeriji, naročito kada je reč o nemačkoj i austrijskoj štampi, uopšte nije nova, već naprotiv, radi se i o vremenima sa početka dvadesetog veka. Reč je o ismevanju i izrugivanju, kojem su bili izloženi i srpski kralj i srpska crkva.⁶⁷ Takođe treba reći i to da se o srbofobiji, ne može govoriti ukoliko se, makar za trenutak, ne osvrnemo i na priču o rusofobiji, pojmu koji je još opštijeg karaktera. U tom smislu, stereotipi o komplikovanom, despotskom, nerazvijenom, surovom i poluvarvarskom Istoku, traju vekovima i primenjuju se uglavnom na Rusiju.⁶⁸ U evropskoj uobrazilji je učvršćena ideja o varvarinu pred vratima, krvoločnom kozaku, spremnom da iskoristi i najmanju priliku da nasrne na evropsku civilizaciju.⁶⁹ Despotska, varvarska, zaostala – ove tri reči bez prestanka su upotrebljavane u raznim oblicima i stvarane i ponavljane u različitim kombinacijama, izgradiće suštinu antiruskog diskursa tokom tri veka, sve do predsednika Putina.⁷⁰ Treba pomenuti i izvesnog Žan Šap Doteroša, koji je 1761. godine napisao knjigu "Putovanje u Sibir", gde on, tj. autor govori o tome da se tamo mogu sresti samo surovi ljudi, pijanice, korbači i mučenje.⁷¹ Kada se sve to ima u vidu, onda zaista i ne čudi što danas 75 odsto Švajcaraca Ruse vidi kao kriptokomuniste, špijune ili mafijaše.⁷²

Kada se sve to ima u vidu, onda zaista i ne čudi ako se migranti iz blisko-istočnih i drugih azijskih i afričkih zemalja danas u Zapadnoj Evropi doživljavaju i sagledavaju isključivo kao varvari, prenosioci opakih zaraznih bolesti, proizvođači i trgovci

---

⁶¹ Ibidem, str. 23

⁶² Slobodan Vuković; Etika zapadnih medija; Sremski Karlovci – Novi Sad, 2009, str. 145

⁶³ Slobodan Vuković, op.cit. str. 77

⁶⁴ Slobodan Vuković, op. cit. str. 84

⁶⁵ Slobodan Vuković, op. cit. str. 255

⁶⁶ Slobodan Vuković, op. cit. str. 70

⁶⁷ Milan Ristović; Crni Petar i balkanski razbojnici – Balkan i Srbija u nemačkim satiričnim časopisima 1903-1918; Beograd, 2011, str. 19-21; 39-43

⁶⁸ Gi Metan; Rusija – Zapad; Hiljadu godina rata; Rusofobija od Karla Velikog do ukrajinske krize; prevod sa francuskog, Novi Sad, 2017, str. 124

⁶⁹ Gi Metan, op. cit. str. 146

⁷⁰ Gi Metan, op. cit. str. 149

⁷¹ Gi Metan, op. cit. str. 160

⁷² Gi Metan, op. cit. str. 102

drogom i pre svega kao teroristi. Psihološki mehanizmi propagande, raspirivanja straha i predrasuda, istovetni su kada je reč danas o Sirijcima, ili juče o Srbima, odnosno uvek o Rusima. Verovatno da je upravo to jedan od najvećih razloga benevolentnog stava i odnosa Srba prema migrantima, stava i odnosa koji je u dobroj meri drugačiji nego što je to slučaj u nekim drugim državama. Radi se o tome da su Srbi podsvesno i intuitivno ipak shvatili da ono što se danas može čuti, pročitati, ili videti kada je reč o migrantima, u zapadnim medijima, da je sve to deo istovrsne rasističko-medijske manipulacije, koja se u dobroj meri odnosila i na Srbe. Posebna priča je naravno i to što u srpskom kolektivnom nesvesnom, postoji pozitivan odnos prema seobama i migrantima, od Arsenija Čarnojevića i Miloša Crnjanskog, do "Oluje" iz 1995. i Kosova 1999.godine.

REFERENCE

- (1) Allport, G. (1979) *The Nature of Prejudice – 25 th Anniversary edition*, London – Amsterdam – Ontario – Sidney.
- (2) Babić, I. (2006) *Evropa – pojam i ideje o ujedinjenju*; "Strani pravni život" br. 1-3.
- (3) Čirić, J. (1999) *NATO agresija na Jugoslaviju – sedam pitanja i sedam odgovora na moralno-psihološke, socio-ekonomske i pravno-političke dileme*.
- (4) Čirić, J. (2006) *O fenomenu kosovske mafije*; - "Sociološki pregled" 1/2006, str. 33-56.
- (5) Čirić, J. (2016) *Teroristi – oni i mi*; "Politika nacionalne bezbednosti" godina VII broj 1/2016, str. 13-29.
- (6) Čorić, V. (2006) *Nove metode u suzbijanju terorizma u SAD nakon 11.septembra*; "Strani pravni život" 1-3/2006.
- (7) Čavoški, K. (1989) *O neprijatelju*. IKP Nikola Pašić, Beograd.
- (8) Darel, L. (2006) *Duh mesta* (prevod na srpski). Umetničko društvo Gradac, Beograd.
- (9) Dimitrijević, B. (1999) *Od medijskog stereotipa do vojne intervencije*, "Vojno delo" 2/1999.
- (10) Foa, M. (2017) *Gospodari medija – spin doktori i manipulacija javnošću u službi vlasti* (prevod sa italijanskog). Clio, Beograd.
- (11) Gavrielides, T. (2014) *Restorative practices & hate crimes: Opening up the debate*; - "Temida", no. 14, vol.14.
- (12) Gibon, E. (2003) *Opadanje i propast rimskog carstva* (prevod na srpski). Dosije; Beograd.
- (13) Hantington, S. (1998) *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka* (prevod sa engleskog); CID Podgorica.
- (14) Jazić, A. (2014) - *Propaganda u Velikoj Britaniji prema domaćem stanovništvu na početku i tokom Prvog svetskog rata*; u: "Sto godina od početka Prvog svetskog rata – istorijske i pravne studije", priredili Jovan Čirić i Miroslav Đorđević; Beograd – Andrićgrad.
- (15) Kecmanović, D. (1999) *Psihopolitika mržnje*. Prosveta godina, Beograd.
- (16) Kron, L. (2008) *Rat i kolektivno ponašanje*. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
- (17) Metan, G. (2017) *Rusija – Zapad; Hiljadu godina rata; Rusofobija od Karla Velikog do ukrajinske krize* (prevod sa francuskog). Akademska knjiga, Novi Sad.
- (18) Miškin, N. A. (2005) *Istorija starog Rima* (prevod sa ruskog). Naučna knjiga; Beograd.

- (19) Mos, Dž. L. (2005) Istorija rasizma u Evropi (prevod na srpski). Službeni Glasnik; Beograd.
- (20) Murza, S. K. (2011) Manipulacija svešču (prevod sa ruskog). Vesna info, Beograd.
- (21) O'Rourke, A. (2001) Dealing with Prejudice. "Journal of Medical Ethics", 27, pp. 123-125, doi: 10.11.36, dostupno na internet adresi jme.bmj.com/content/27/2/123/abstract
- (22) Pakard, V. (1994) Skriveni ubeđivači (prevod sa engleskog). Dosije, Beograd.
- (23) Petrović, P. Z. (2002) Izbrisati srpski virus. Čigoja, Beograd.
- (24) Radović, A. (1999) Ljetopis novog kosovskog raspeća – dnevnički i drugi zapisi, knjiga prva, mart-avgust 1999. Cetinje 2011, str.35
- (25) Rober, Ž. N. (2009) Stari Rim (prevod sa francuskog). Clio; Beograd.
- (26) Rot, N. (2009) Osnovi socijalne psihologije. Zavod za udžbenike, Beograd.
- (27) Ristović, M. (2011) Crni Petar i balkanski razbojnici – Balkan i Srbija u nemačkim satiričnim časopisima 1903-1918. Čigoja, Beograd.
- (28) Slavujević, Z. (2006) Biblija i propaganda. Službeni glasnik, Beograd
- (29) Stevanović, M. (2015) Međunarodni pravni problemi oružanog suprotstavljanja terorističkoj grupaciji "Islamska država" u Siriji; "Pravni zapisi", 2/2015. str. 287-288.
- (30) Tropp, L. R. & Petigrew, T. F. (2005) Relationships Between Intergroup Contact and Prejudice Among Minority and Majority Status Groups, "Psychological Science". DOI: 10.1111/j.1467-9280.2005.01643.x
- (31) Vlajki, E. (2013) Demonizacija Srba – zapadni imperijalizam, njegovi zločini, sluge i medijske laži (1991-2013). Filip Višnjić, Beograd.
- (32) Vukasović, P. (2012) Od Troje do Termopila – kako su stranci postali varvari. JP Službeni Glasnik; Beograd.
- (33) Vuković, S. (2009) Etika zapadnih medija – Antisrpska propaganda i "humanitarna" intervencija. IK Zorana Stojanovića, Novi Sad.

MIGRATION, FEAR, PREJUDICE AND MANIPULATION

Migration of peoples is a theme that is contemporary not only in Serbia, but in a whole of Europe. The authors consider the implications of migrations in this article. The theme of migrations can be approached from different perspectives: juridical, sociological, economical, demographical, as well as the psychological perspective that Ćirić and Drndarević chose to analyse considering migrants and their migrations. Authors are using the term 'barbarians', the term traditionally in use and in close relation to racist prejudices that exist in west-european civilization. The history of raising walls that different empires used to defend from unwanted migrants and barbarians are also mentioned in the article. The frontier of the article concerns fears and prejudices, primarily as psychological phenomena, as well as relevant sociological, political and juridical meaning. Fear of the unknown peoples and unknown cultures, i.e. unknown migrants possess in itself a considerate sociological, criminalistic and political relevance. The importance of prejudices is raised as well as their social significance. Division between 'us' and 'them', fear of the unknown, of the barbarians and terrorists, and prejudices, open up the terrain for facilitated media manipulation. Several examples of media manipulation characteristic for anti-serbian media hysteria at the end of XX century are also analysed. The mentioned manipulation and the resultant hysteria was based on certain psychological and political patterns, many of which are still characteristic of the current treatment of migrants, i.e. the treatment of barbarians and terrorists – the way migrants are perceived and treated in the western public.

KEYWORDS: migrants / barbarians / terrorists / fear / prejudice / manipulation / anti-serbian media hysteria